

УДК 342.9:001.8

Д.В. Смерницький,
кандидат юридичних наук

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розглянуто механізм адміністративно-правового забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності, його структуру та елементи.

Ключові слова: механізм адміністративно-правового забезпечення, адміністративно-правові засоби, інтелектуальна власність.

В статье рассмотрен механизм административно-правового обеспечения прав на объекты интеллектуальной собственности, его структура и элементы.

Ключевые слова: механизм административно-правового обеспечения, административно-правовые средства, интеллектуальная собственность.

Mechanism of the legal protection of an intellectual property is considered in the paper.

Keywords: mechanism of the legal protection, administrative and legal support, intellectual property.

Інтелектуальна власність та забезпечення прав на неї набуває дедалі більшої актуальності на тлі розвитку науки, виробництва, інформаційних технологій тощо. Розмаїття об'єктів інтелектуальної власності у сучасному світі створює неабиякі складнощі в процесі охорони та захисту прав на ці об'єкти. Адже об'єкт інтелектуальної власності необхідно чітко визначити та описати, а також встановити в нормативно-правових документах норми стосовно забезпечення на зазначені об'єкти прав.

З розвитком юридичних наук адміністративне право набуває дедалі більшого значення в регулюванні суспільних відносин у різних сферах діяльності людини та суспільства в цілому, в тому числі і у сфері забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Отже, дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності, його структури та елементів вбачається актуальним для подальшого розвитку правової сфери стосовно інтелектуальної власності, створеної творчою працею людини, і яка вимагає надійного закріплення прав на неї за творцем та володарем майнових прав.

Актуальність дослідження полягає в необхідності поліпшення вітчизняної нормативно-правової ситуації щодо забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Питання суспільних відносин, що виникають у процесі забезпечення прав інтелектуальної власності, комплексно розглядалися в міжгалузевих дослідженнях вітчизняних фахівців у галузі цивільного (О.М. Пастухов, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора) та інформаційного права (І.В. Арістова, К.І. Беляков, Р.А. Калюжний, О.В. Копан, В.С. Цимбалюк), вчених-адміністративістів (О.Г. Германова, І.Г. Запорожець, П.П. Крайнева, О.М. Мельник, О.П. Орлюк, О.Д. Святоцький, О.Ш. Чомахашвілі, А.В. Чукаєва) та інших. А також у працях іноземних (російських) вчених: А.Г. Андрюшина, С.В. Майбурд, В.В. Писачкина, Н.А. Мягкової та

інших. Разом з тим дослідження в цій сфері, враховуючи її актуальність, себе не вичерпали та потребують подальшого системного наукового аналізу.

Метою цієї статті є отримання нових наукових знань у сфері забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Права громадян на об'єкти інтелектуальної власності (права інтелектуальної власності) становлять важливу складову загальних прав людини. Перелік прав інтелектуальної власності, який не є вичерпним, міститься в міжнародних документах, Конституції України і національних законах. Згідно зі ст. 3 Конституції України [1], права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Отже, якщо права інтелектуальної власності є складовою загальних прав і свобод, то обов'язок держави щодо їх забезпечення є її конституційно закріпленим обов'язком.

Як зазначає В.Ф. Годованець, до самостійних конституційних прав і свобод людини й громадянина в системі прав і свобод належать культурно-духовні. За змістом це суб'єктивні права людини в культурній (духовній, ідеологічній) сфері, певні можливості доступу до духовних здобутків свого народу й людства загалом, їх засвоєння, використання, а також до участі в їх подальшому розвитку. До культурних прав і свобод належать права на освіту, свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, на результати своєї інтелектуальної і творчої діяльності. Кожній людині має бути забезпечена можливість користуватись основними правами і свободами. Держава зобов'язана гарантувати реальне здійснення цих прав і свобод усіма доступними їй засобами [2].

Так, Конституція України в ст. 41 визначає засади забезпечення права інтелектуальної власності. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або поширювати їх без згоди власника, за винятками, встановленими законом. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, в тому числі і права інтелектуальної власності [1].

Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, а стаття 55 проголошує право на захист прав і свобод людини. Кожному гарантується право оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Безперечно, зазначені конституційні принципи поширюються на права і свободи творців інтелектуальної власності.

Юридичні (спеціальні) гарантії охоплюють усі правові засоби, які забезпечують реалізацію прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. При цьому, крім внутрішньодержавних, Конституція України передбачає також міжнародно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина [3].

Так, у Загальній декларації прав людини [4], прийнятій і проголошеній резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, визначено (ст. 7), що всі люди рівні перед законом і мають право без будь-якої різниці на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації. Ст. 8 Декларації [4] встановлює, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Діяльність держави стосовно забезпечення прав і свобод людини регулюється адміністративним правом, оскільки, як справедливо зазначає О.Ф. Скакун, реалізація прав і свобод громадян забезпечується у взаємовідносинах громадян з державою, при цьому держава покликана виражати публічні, спільні інтереси, а відтак діяти на основі норм публічного права [5, с. 384]. А предметом регулювання адміністративного права, як відомо, є саме публічна діяльність. Як зазначає В.Б. Авер'янов, визначальним критерієм у тлумаченні завдань адміністративного права повинна стати така нова функція, як “правозабезпечувальна” (забезпечення реалізації прав і свобод людини) [6]. Таким чином, у результаті трансформації адміністративного права на положення “людиноорієнтованої” ідеології ця галузь повинна стати основним засобом гармонізації відносин між публічною владою та людиною [7].

Як зазначають С.В. Ківалов та Л.Р. Біла, “конституційна вимога щодо переходу від пануючої в минулому ідеології “домінування держави” над людиною до нової ідеології – “служіння держави” людині, повинна стати основним принципом адміністративного права і пройти через весь його зміст” [8, с. 11].

У найзагальнішому плані соціальне управління, управління суспільством в цілому можна розуміти як механізм організації громадських зв'язків, що здійснюються всіма державними органами, незалежно від конкретного призначення, органами місцевого самоврядування, а також об'єднаннями громадян [9, с. 6].

Адміністративне право, як і конституційне, опосередковує функціонування публічної влади в державі, тобто воно є правом державного управління, що передбачає владний вплив держави, в особі державних органів і посадових осіб, на різноманітні суспільні відносини. Одночасно метою адміністративного права є закріплення таких форм і напрямків діяльності зазначених органів, їх посадових осіб, які б забезпечували повсякденний демократичний режим цих відносин на основі непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Особливу увагу слід звернути на те, що при визначенні адміністративного права необхідно враховувати єдність трьох головних функцій, а саме: а) управлінської (тобто регулювання управлінської діяльності); б) правореалізаційної (реалізація прав і свобод громадян); в) правозахисної (захист порушених прав і свобод громадян). [8, с. 11–12].

Безпосередньо нормами адміністративного права встановлюються державно-владні управлінські правовідносини та закріплюються права і обов'язки громадян, а також інших суб'єктів, що не мають владних повноважень у відносинах з представниками держави; встановлюються організаційні та правові засади функціонування всієї системи державної адміністрації; здійснюється розподіл повноважень між органами державного управління та їх структурними одиницями; визначаються принципи, методи, форми державно-управлінської діяльності. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративно-правового регулювання є встановлення і регламентація таких взаємовідносин, якими кожній людині має бути гарантовано реальне додержання і охорона у сфері виконавчої влади належних їй прав і свобод, а також ефективний захист цих прав і свобод у разі їх порушення [10, с. 3].

Розглядаючи питання адміністративно-правового забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності через “права громадян на об'єкти інтелектуальної власності”, які є важливою складовою загальних прав людини, нам необхідно провести науково-теоретичні дослідження, спрямовані на детальний аналіз механізму забезпечення прав та свобод громадян, вивчення головних його ознак.

Згідно з визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови, механізм тлумачиться як внутрішня будова, система чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [11].

Ще більш повно визначає поняття “механізм” Тлумачний словник російської мови, а саме, механізм це:

– “внутреннее устройство (система звеньев) машины, прибора, аппарата, приводящее их в действие;

– в переносном значении – система, устройство, определяющие порядок какого-нибудь вида деятельности;

– в переносном значении – последовательность состояний, процессов, определяющих собою какое-нибудь действие, явление” [12].

Ще одне значення – механізм (грец. μηχανή *mechanē* – машина) – система тіл, що призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших тіл. Механізм складає основу більшості машин і застосовується в різноманітних технічних об’єктах [13].

З метою визначення сутності механізму забезпечення прав і свобод громадян необхідно з’ясувати, що означає термін “забезпечення”, який трактується в адміністративно-правовому значенні як створення надійної умови для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-небудь чи чого-небудь від небезпеки [14, с. 85]. Вище ми вже проводили дослідження та співвідношення термінів “забезпечення”, “охорона”, “захист” та “регулювання”. Нагадаємо, що, наприклад, О.В. Мельник зазначає, що “охорона прав” традиційно визначається як сукупність правового забезпечення тих чи інших відносин, тієї чи іншої діяльності; це правове регулювання відносин, які складаються в процесі будь-якої діяльності, починаючи від виникнення цих відносин і до їх припинення. Захист будь-яких суб’єктивних прав – це правове забезпечення недоторканості цих прав, а в разі порушення цих прав – застосування заходів примусового характеру, спрямованих на їхнє відновлення [15, с. 26; 16]. Враховуючи наведене, слід зазначити, що в науковій літературі цей термін має розгалужений спектр термінологічних значень, як-то: механізм “забезпечення”, “реалізації”, “здійснення”, “гарантування” прав і свобод людини і громадянина. У словнику російської мови термін означає надання (постачання) чогось або кимось в достатній кількості, створення всіх необхідних умов для здійснення чогось, гарантування чогось [17; 18].

Головним досягненням демократії у світі стало належне забезпечення прав і свобод людини. Наша держава теж йде шляхом побудови демократичного суспільства та має прагнення долучитися до провідних демократичних держав, вибираючи загальноєвропейський напрям розвитку, що передбачає створення нових механізмів забезпечення прав та свобод людини, їх розвиток і удосконалення.

Наукові дослідження визначають підходи щодо сутності механізму забезпечення прав і свобод громадян.

Так, О.Ф. Скакун зазначає, що для реалізації конституційно закріплених прав і свобод людини в Україні необхідно мати налагоджений соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини – систему засобів (підкреслено нами як основний елемент механізму, який буде розглянуто нижче) і чинників, що забезпечують необхідні умови поваги до всіх основних прав і свобод людини, які є похідними від її гідності. Поняттям “соціально-правовий механізм забезпечення прав людини” підкреслюється, що правовий механізм – частина соціального і діє з ним у єдності. Завдання механізму соціально-юридичного забезпечення прав людини – охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної і правової культури населення. Основні підсистеми механізму соціально-

правового забезпечення прав і свобод людини: механізм реалізації; механізм охорони; механізм захисту. Механізм реалізації прав людини включає заходи, спроможні створити умови для реалізації прав і свобод людини. Механізм охорони прав людини включає заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи. Механізм захисту прав людини включає заходи, що призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення [5]. Отже, О.Ф. Скакун як підсистеми механізму соціально-правового забезпечення прав і свобод людини визначає: механізм реалізації; механізм охорони; механізм захисту, що ще раз підтверджує нашу думку стосовно того, що узагальнюючою категорією при розгляді комплексу адміністративних та правових аспектів прав на об'єкти інтелектуальної власності виступає категорія “забезпечення”, де категорії “охорона”, “захист” та “правове регулювання” розглядаються як складові.

Так, О.І. Наливайко зазначає, що “механізм забезпечення прав і свобод людини – це діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян зі створення умов (гарантій) для правомірної та неухильної їх реалізації і захисту” [19, с. 22]. Приблизно такої ж думки А.М. Шульга, який сприймає реальність прав і свобод громадян через забезпечення відповідним юридичним механізмом їх реалізації та захисту [20, с. 38].

Водночас, наприклад, М.В. Цвік, О.В. Петришин та деякі інші науковці здійснення контролю за додержанням та захистом прав і свобод вважають однією з головних умов реальності прав людини, зазначаючи, що декларування пріоритетності прав людини і навіть їх формальне закріплення в Конституції і чинному законодавстві, якщо воно не супроводжується створенням дієвого механізму контролю за додержанням проголошених прав, перетворює їх на фікцію [21, с. 513; 22].

Водночас К. Горностай наголошує, що захист прав і свобод людини та громадянина – це і є механізм забезпечення суб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права [23, с. 51]. Такої ж думки дотримується і В.О. Демиденко – “механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина – це процес цілеспрямованої діяльності компетентних органів щодо сприяння реалізації прав і свобод людини та громадянина, їх охороні і захисту” [24, с. 9; 18].

О.В. Турута, вивчаючи забезпечення прав та свобод людини, дивиться на це питання через призму категорії “реальність” та зазначає, що механізм забезпечення реальності прав і свобод людини і громадянина – це система необхідних умов, які обумовлюють “рух” прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, тобто переводять їх з декларативного, “мертвого” стану в реальний. Він виділяє такі елементи юридичного механізму забезпечення реальності прав і свобод громадян: 1) нормативний; 2) інституційний – система державних органів, які офіційно наділені повноваженнями охороняти, сприяти реалізації і захищати (в разі порушення) права та свободи громадян; 3) процесуальний – формування досвіду означеними органами щодо прийняття адміністративних, судових, нотаріальних рішень по відновленню або компенсації порушених прав і свобод; 4) результативний – ефективні наслідки прийнятих судовими та адміністративними органами процесуальних рішень, що виражаються в доведенні їх до виконання [22].

В.Ф. Годованець взагалі вважає, що гарантування прав і свобод людини – це своєрідний зовнішній механізм обмеження влади, яка завжди прагне до саморозширення й посилення своєї присутності в усіх сферах людського життя. Чим вищий ступінь реалізації правового статусу особи, тим більшою мірою обмежується можливість сваволі з боку держави та її органів [2].

Зважаючи на наведене, слід зазначити, що в юридичній науці механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері державного управління, його структура, форми і функції вивчено недосконало. Дослідження, які проводяться, як ми переконалися з аналізу, зазвичай описують лише окремі його сторони, як то захист або контроль за дотриманням прав та свобод людини. Досконалих та глибино-обґрунтованих наукових поглядів є не надто багато. На наш погляд, досить ґрунтовно визначає, як зазначалося вище, поняття “соціально-правовий механізм забезпечення прав людини” та його підсистем О.Ф. Скакун.

Механізм забезпечення прав і свобод громадян, констатує Я.В. Лазур, уособлює в собі комплекс взаємодіючих елементів, які надають належні юридичні і фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод [18, с. 397].

С.В. Ківалов та Л.Р. Біла зазначають, що обов’язковим елементом механізму адміністративно-правового регулювання виступають адміністративно-правові норми, тобто правила поведінки, які встановлюються або санкціонуються державою і є обов’язковими для виконання. Також адміністративно-правові відносини є теж важливою складовою механізму адміністративно-правового регулювання. Будучи різновидом правових відносин, вони мають такі ж ознаки, як останні [8, с. 14–16].

Отже, на нашу думку, до структури механізму адміністративно-правового забезпечення необхідно віднести такі елементи: правовідносини, тобто що саме забезпечує цей механізм; норми права, тобто за допомогою чого механізм забезпечує зазначені правовідносини; а також засоби, тобто яким способом механізм за допомогою норм права забезпечує ці правовідносини.

Норма права – це споконвічний елемент і нормативна основа механізму правового забезпечення. Норма права становить загальнообов’язкове правило (модель) поведінки, яке встановлює для суб’єкта як можливий варіант поведінки – суб’єктивні юридичні права, так і необхідний варіант поведінки – суб’єктивні юридичні обов’язки. Специфічне завдання норми права в механізмі правового забезпечення полягає в тому, щоб: а) визначити загальне коло людей, на які вона поширює свою дію; б) встановити зміст суспільних відносин (зміст поведінки суб’єкта), а також об’єкти правовідносин; в) визначити обставини, за яких особа повинна керуватися зазначеним правилом поведінки; г) розкрити саме правило поведінки з вказівкою на права і обов’язки учасників відносин, що регулюються, характер їх зв’язку між собою, а також державно-примусові заходи, що застосовуються до осіб у разі невиконання ними юридичних обов’язків. Норма права набуває зовнішнього вираження в нормативно-правовому акті, який забезпечує її дієвість. Нормативно-правові акти обслуговують нормативну основу механізму правового забезпечення. Чіткість і ефективність механізму правового забезпечення залежать від правильного тлумачення норм права [25, с. 331; 18].

У будь-якій державі існує і виникає величезна кількість норм права. Ці норми можна класифікувати (поділити) на види за певним критерієм (ознакою), а саме:

– норми права за предметом правового регулювання (або за галузями права): норми конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, трудового, екологічного права та ін.;

– норми права за методом правового регулювання (або за формою закріплення бажаної поведінки суб’єктів права): імперативні, диспозитивні;

– норми права за характером впливу на особу: заохочувальні, рекомендаційні;

- норми права по субординації в правовому регулюванні: матеріальні, процесуальні;
- норми права за суб'єктами правотворчості: норми органів представницької влади, норми глави держави, норми органів виконавчої влади, норми громадських об'єднань, комерційних організацій, трудових колективів підприємств;
- норми права за дією в просторі: загальні, місцеві;
- норми права за дією в часі: постійні, тимчасові;
- норми права за дією за колом осіб: загальні – поширюються на все населення, спеціальні – поширюються на певне коло осіб, виняткові – роблять винятки із загальних і спеціальних норм;
- норми права за функціональною спрямованістю (за функціями права): регулятивні (правила поведінки), охоронні (стражі порядку);
- регулятивні норми права за характером розпоряджень, що містяться в них, поділяються на: дозвільні (що надають правомочності); що зобов'язують; заборонні [5].

Вивчаючи механізм адміністративно-правового забезпечення, необхідно розглянути його співвідношення та взаємодію його складових, а саме норм права і правовідносин.

Норма права і правовідносини є взаємозалежними, про це свідчать дослідження багатьох науковців. Так, О.Ф. Скакун зазначає, що їх форми взаємозв'язку набувають таких рис: 1. Правовідносини виникають і функціонують на підставі норми права. При цьому, як правило, правовідносини: а) виникають, припиняються або змінюються на підставі норм права (повна детермінованість, тобто причинна обумовленість правовідносин нормами права); б) допускаються нормами права (часткова детермінованість). У цьому разі зміст правовідносин визначається незалежними від правових норм "детермінантами", насамперед договором суб'єктів майбутніх правовідносин. 2. Правовідносини є формою реалізації норми права, впровадженням її в життя, нормою права в дії. 3. Норма права і правовідносини – неодмінні складові елементи механізму правового регулювання. 4. Норма права містить у собі модель фактичних відносин та їх форми – правовідносини. Якщо звернутися до аналізу структури норми права, то можна побачити, що гіпотеза вказує на умови виникнення правовідносин, диспозиція – на права і обов'язки, а санкція – на можливі наслідки недодержання норми і правовідносин, що виникають на її підставі [5, с. 350–351].

Розглядаючи адміністративно-правові норми, С.В. Ківалов та Л.Р. Біла характеризують гіпотезу, диспозицію та санкцію таким чином. Гіпотеза – це такий елемент адміністративно-правової норми, в якому зазначаються умови, обставини у сфері державного управління, з настанням яких норма реалізується. Гіпотеза може бути абсолютно визначеною або відносно визначеною, простою або складною. Диспозиція – це основна частина норми, в якій зазначаються права або обов'язки учасників адміністративно-правових відносин. Характерною особливістю диспозиції є те, що вона має імперативний характер, тобто встановлене правило поведінки не може бути змінене за згодою учасників управлінських відносин. Диспозиція може мати посилковий (коли необхідно звернутися до іншого нормативного акту) і дозвільний (коли законодавець дозволяє учасникам відносин встановлювати правила поведінки у сфері державного управління) характер і може мати абстрактну або казуїстичну форму. Санкція становить таку частину норми, в якій зазначаються заходи адміністративно-правового примусу у разі невиконання учасниками управлінських відносин своїх обов'язків [8, 15].

Як зазначає В.В. Копейчиков, “правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких виступають як носії суб’єктивних прав і юридичних обов’язків, що забезпечуються державою” [26].

Правовідносини можуть бути класифіковані за різними критеріями та видами, і це свідчить про їх багатоманітність. Так, М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О. В. Петришин, С. М. Олейников надають такі класифікації правових відносин: 1) за предметом правового регулювання: конституційні, цивільні, адміністративні, трудові, фінансові та інші; 2) за функціональним призначенням: регулятивні та охоронні; 3) матеріально-правові та процесуально-правові правовідносини; 4) за часом: довгострокові та короткострокові правовідносини [25, 337–338].

Забезпечення прав інтелектуальної власності у своїх правових аспектах не обмежується лише санкціями до порушників, а охоплює всі елементи “суб’єкт права інтелектуальної власності – об’єкт – суспільство та держава”. Правова основа забезпечення прав інтелектуальної власності постійно розвивається і вдосконалюється в нерозривному поєднанні з розвитком суспільних та індивідуальних потреб, наукової та науково-технічної, творчої думки тощо. Отже, із зазначеного можна зробити такий висновок, що позитивний результат попереджувальної функції правових норм у сфері інтелектуальної власності досягається за рахунок організаційних (управлінських) засад, встановлення і забезпечення законності в суспільних відносинах у зазначеній сфері, що є кінцевим необхідним результатом правового регулювання. Належний стан законності в зазначеній сфері можна забезпечити низкою способів із застосуванням різноманітних засобів – економічних, виховних, управлінських, ідеологічних тощо. Проте основною складовою заходів, спрямованих на підвищення рівня забезпечення прав інтелектуальної власності, є належне правове регулювання відносин стосовно об’єктів інтелектуальної власності, дієва охорона та захист різноманітними і взаємопов’язаними правовими засобами.¹

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. *Годованець В.Ф.* Конституційне право України : Навч. посіб. – К. : МАУП, 2005. – 360 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/konst/257-godovanets/3610-7----.html>.
3. *Кравченко В.В.* Конституційне право України : Навчальний посібник. – Вид. 3-тє, виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 512 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/konst/513-kravchenko/11521-4----.html>158.
4. Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.
5. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права : Підручник. – Х. : Консум, 2001. – 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politics.elib.org.ua/pages-1608.html>.
6. *Авер’янов В.Б.* Академічні дослідження проблем державного управління та адміністративного права : результати і перспективи / В.Б. Авер’янов, О.Ф. Андрійко, В.І. Полухович // Юридичний журнал. – 2004. – № 5.
7. *Авер’янов В.Б.* Обновление украинской административно-правовой доктрины на основе принципа верховенства права / В.Б. Авер’янов // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 9–14.
8. *Ківалов С.В.* Адміністративне право України : Навчально-методичний посібник / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – Вид. друге, перероб. і доп. – О. : Юридична література, 2002. – 312 с.

¹ Продовження у наступному номері.

9. Адміністративне право України : Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін. ; За ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
10. *Колтаков В.К.* Адміністративне право України : Підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусол. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. – С. 523.
12. *Ожегов С.И.* Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Ozhegov-term-15467.htm>.
13. Механізм // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Механізм>.
14. *Чуйко З.Д.* Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / З.Д. Чуйко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 8. – С. 85.
15. *Запорожець І.Г.* Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об’єкти інтелектуальної власності : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 / І.Г. Запорожець ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2006. – 201 с.
16. *Мельник О.В.* Проблемні питання стосовно захисту права інтелектуальної власності / О.В. Мельник // Митна справа. – 2003. – № 1. – С. 110–115.
17. Словарь русского языка : В 4-х т. – Т. 2 / АН СССР, Институт русского языка. – 3-е изд. стер. – М. : Рус. яз., 1986. – С. 327.
18. *Лазур Я.В.* Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні / Я.В. Лазур // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 392–398 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09ljvudu.pdf>.
19. *Наливайко О.І.* Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії права / О.І. Наливайко // Держава і право : збірник наук. праць. Юридичні і політичні науки. – 2001. – Вип. 12. – С. 22.
20. *Шульга А.М.* Теорія держави і права : навчальний посібник : стислий курс / А.М. Шульга. – Х. : ХНУВС, 2009. – 260 с.
21. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
22. *Турута О.В.* Юридичний механізм забезпечення реальності прав і свобод громадян / О.В. Турута // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 519–523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10tovicg.pdf>.
23. *Горностай К.* Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина : співвідношення понять / К. Горностай // Держава і право : збірник наук. праць. Юридичні і політичні науки. – 2001. – Вип. 12. – С. 51.
24. *Демиденко В.О.* Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В.О. Демиденко ; Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – С. 9.
25. Загальна теорія держави і права : підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин, С.М. Олейников; М.В. Цвік (ред.). – Х. : Право, 2002. – 432 с.
26. *Копейчиков В.В.* Правознавство : Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/BookPravothnavstvo/Glava3/R1G3par6.htm>.

Отримано 31.03.2014